

00185 12 7.46.5. 20-6-11 17.
ІСТОРИЧНА КНИГОЗБІРНЯ. Ч. 2.

МОЛІЕ

В. Ващенко.

СЕМЕН ПАЛІЙ,

□ □ □ СЛАВЕТНИЙ □ □ □

КОЗАЦЬКИЙ ПОЛКІВНИК.

В-ТВО

КПІВ.
1918.

„Кіш“.

06
10
7.468.
ІСТОРИЧНА КНИГОЗБІРНЯ. Ч. 2.

В. Ващенко.

СЕМЕН ПАЛІЙ,

□ □ □ СЛАВЕТНИЙ □ □ □
КОЗАЦЬКИЙ ПОЛКІВНИК.

В-ТВО КНІВ. „Кіш“.
1918.

ТЗ(ЗУк)46-29934.5

Семен Палій.

Та страшна доба, коли в щоденних бійках тинули ціли полки козачі, коли від золотих церковів, від зелених сел і навіть мурованих міст — лишилися тільки голе, холодне каміння, та глуха кропива росла лісами — та страшна доба довела сяєву України до того, що козацькі міста Чигирин, Умань, Корсун не залишили після себе а ні камінчика на камінню. На сотні верст не було а ні жадної живої душі: зараз же за Київом починався широкий степ, на котрому їнколи можна було бачити диких татар, котрі осмілювалися заскакувати до Білої Церкви і навіть до Києва...

Це було на правому березі: бо бідний люд, зачувши різни мілости царя православного, про котрі оповідали попи, — бідний люд кінувся переселятися на лівий берег; дружба гетьмана Дорошенка з турками примусовала людей теж тікати. Ляшські панки покидали теж цей край, позаяк нема кому було робити, а через те ці панки тікали до Варшави. Україна правобережна була пуста. А царська ласка почала вже даватися взнаки і люде чухалися і не знали що їм робити.

За часи гетьманування Самойловича та за перших часів Мазепи Московщина вела війни з татарами, на превеликій жаль, невдатні. І татаре несли свою помсту на поміжові міста, котріх більшість була зруйнована і людей забрано в неволю.

Не мед був і на лівому березі—і люде почали пересуватися далі на схід та північ і таким чином утворили слобідки *). Коли уряд побачив що люде тікають з поміжових міст, то вживати почав заходив, аби примусіти їх сидіти на місті. В той час як раз на Москві „кріпацтво“ справляло свій столітній ювілей — там кріпацтво панувало і потроху пересовувалося і на Україну, а царь Петро і зовсім переніс.

І в році 1684 польський король Ян Собеський зацікавлений мрією війни з турками, відбудовує козацтво, а для того розсилає на лівий берег універсали з ріжними вільготами, дає землі з містами Корсунем, Чигиринем, Лисенкою, Уманью, та Білою Церквою і іншими.

Але в руїнах правобережної України і так багато сиділо вільних ватаг, котрі охотилися за татарами, якіх піджидали по байракам. Ці ватаги ловили татар, визволяли невольників, а невольники розносили про свого героя славу скрізь—так уславилися полковники Самусь, Абазин, Іскра та Семен Палій.

Більше всього фортунило Палію.

*) Слободську Україну.

Коли селяне зачули, що можна оселяватися на правому березі і що там буде вільне життя, і що можна визволитися із останньої мілости православною царя—панщини,—селяне плавом поплили на правий берег з погрозою, що прийде час і для Москви. Звичайно що більше всього записувалось в козаки до того полковника, про якого шла слава.

І ці переселенці—прочане посунулися всі до Палія.

Полковник Палій, котрого так прозвала Січ Запоріжська, в дійсності звався Семеном Пилиповичем Гурко. Родом був з Чернігівщини, з міста Борзни та козацького роду. Одержав освіту в Київській Колегії, що по тому часу це було краще виховання. Був він і в Ніжинському полку, але його душа бажала простору, широкого степу і він пішов на запоріжжє, а коли Ян Собеський гукнув до себе козаків, то він озвався першим.

Ті роки, котрі він прожив на Запоріжжю, дали йому де-що, за що він згодом боровся і що так пильно доглядав. В ті молоді літа, котрі він провів в місті Батурині та Києві, де жив весь час серед старшин і де все бачив і до всього прислухався—Семен Палій був дійсним сином свого народу, бо чув що йому готує Петро та українська підлобузлива старшина.

Він поставив собі метою відбудувати Право-

бережну Україну, з'єднати її з Запоріжжєм, відбити її у ляхів та у „вже дворянської“ старшини...

Року 1694 Семен Палій пише Мазепі: „Я найшов тут глухий степ і працював над Хвастівом, як над своїм господарством. Великі поля засіяв хлібом; придбалось посполство та не ляхське, а з берегів Дніпра та Запоріжжя...“ „і церкви Божі відбудував.

Іден з москвинів—подорожніх, котрій повертався з Святої Землі через Україну каже*), що місто Хвастів було на горі, було багате, багатолюдне, багате ріжним крамом, що харч був дешевше ніж в Києві. Саме місто Хвастів було обнесено валами, в котрих були брами, а у кожної брами була яма, де на соломі лежала залога паліївців, цих страшних козарлюг, котри були страшно черни та безсорочек...“.

Звичайно що до Палія шли всі, а найбільш голота для котрої їдна мета життя була: бити нехристия, гонити панів, всіх кріпаків повернути в казачтво. Слава про Палієве військо йде далеко.

Турки, котрі провозжали подорожніх з волошського краю на Україну, боялися далеко йти, бо боялися Палієвих козаків **).

Як розпочалася війна у Москвинів з Шведами, цар Петро писав йому аби він помандрував на північ бити шведів.

Король Польський дає дарує Палієві маєтки за маєткам: Фастів, Білу Церков і інші міста.

*) Іст. Кост., т. XVI.

**) Іст. Костомар., т. XVII.

Але Палій б'є татарву з ляхами, бо то паганці і вигонює ляхів: різних їхніх старост, підстарост та підкоморних і їх підданих кріпаків визволяє і повертає в казачтво.

Не йде бити шведів, бо у його ще не скінчена мета—не визволена Україна з під ляхського ярма. Але куди не йдуть паліївці—скрізь за собою несуть волю бідному люду і смерть гнобителям.

Починаються великі повстання народу від Дніпра і за Дністер і перекидається в Полісся. Скрізь гонють панів, б'ють жидів—орендарів.

Теж саме починається і на лівому боці.

Лякається московський уряд:

З правобережної України селяне валом валять до Палія. Здається розпочинається нова Хмільницина—було б ще краще, коли б не вороги..

Не знали вороги як підрізати орлу крилля, заманили на раду в місто Бердичив і там силою ув'язнили його і зослали туди, де був Дорошенко, Сірко—туди де Макар телят не гонив, аж до Сибіру *).

Забрали, відірвали сина від рідної матері, але брати його не забули, про його і досі співають пісні по селах, в яких співається про те, що біда в світі від того, що оден продає душу, шие одіж свою золотом—другий десь далеко в диких степах Сибіру і холодних снігах..

*) Іст. Костомар. т. XVI.

...В Москву привезли Палія в березілі 1705 року і указом 30 травня того ж року його отправлено в Енісейск, але його залишили «до кончини живота свого» в місті Томську...

Не знає бідний Палій чи йому журитися, чи молитися і їдну розвагу находити в тому, що бере і грає на бандурі.

Нема чого і казати що в цієї пісні висловлени дві протилежності—це „всесільная Росія продає душу, шие золотом одіж” з чужого добра...

А сини України повинні гинути в снігах сібірських..

Як славетні Дорошенко та Сірко.

Потім було Палія повернено з Сібіру, але не було вже з його козака: був старий та слабкий дуже. Шевченко каже що він постригся в ченці Межигорського Спаса що під Київом.

«...Свята брама одчинилась
Козака впустили;
І знов брама зачинилась
На вік зачинилась
Козакові..».

Пише Шевченко що Палієві і в монастирі не було спокою.

„... А сивий гетьман, мов сова
Ченцеві зазирає в вічі.
Музика... Танці... Бердичів...
Кайдани брязкають... Москва...
Бори, сніги і Єнисей...
І покотились із очей
На рясу сльози...

Під високою рукою московського царя.

„... А вже років двісті
Як козак в неволі
По над Дніпром плаче...“.

Із народній пісні.

„Волим, волим під високою руку царя
восточного, московського“.

Переяславська рада.

Незабаром триста років мине, як Україна при-
лучилася до Москви «під високою руку царя мос-
ковського». Бачили козаки ту високою руку, та не
знали її вагі.

А рука московського царя з гори та впала до
долу, та прямо на козацькій голови і мне шиї добре,
дуже, ще й досі чухаються...

Ще душа Богданова не злетіла до неба, а Мо-
сковщина вже почала ламати переяславські умови.
Замість відпочиння козаки на своїй шиї возили
московинів...

Добрий спокій був під рукою царя православ-
ного!

В Українських містах та селах було на постої
московське військо і його треба було годувати.

І хто годував їх?

В чийх хатах жили вони?

Чийх насилували жінок?

Чийі дочки завезени день і ніч в Московщині
виплакували карі очі?

Все терпіли Українці.

На віщо ж Московини військо приводили? Щоб
заборонювати нас від ворогів?

Брехня.

Військо їм потрібне було для того, щоб руські
войоводи, котріх цари насадовили і в Київі, і в
Чернігові і інших містах, мали силу проводити в
життя все, що було московського і знищувати все
українське.

Так і робили.

Зараз же заборонили в церквах служити на
рідній мові—„що б не було різногласія про меж
народами, оттого может смута проізойти“.. Се сам
цар казав Олекса Михайлович, котрій присягнувся
не простягати руку туди, де забороненно Переяслав-
ськими Умовами. Побачив «разногласіє», єдинодер-
жавний, не соромлясь, почав голосно виказувати
свої думки. Потім недовірря—і Москва сама збірає
податки. А збірщики правою рукою збирали цареві,
а лівою собі.

Навіть войоводи і ті грабували селян, міщан та
крамарів,—набирали по лавках всякої всячини, гро-
шей нікому ніколи не платили. Навіть дівчат крали.

Судитися треба було їхати до Москви. Ходили

українці, розкривлячи рота, бо дивувалися, що такої напасти не було ніколи і хрестилися, і молилися, аби тільки під лиху годину збутися цих кацапів, татарської школи учнів...

Далася мабуть добре в знаки рука московського царя.

Бачив гетьман Виговський що нема ладу з Москвою—став лагодити справи з Польщею. Але не всі так дивилися, як гетман і не всі так думали, як він. Не згоден був з гетьманом і пелковник полтавський Пушкарь, і народ укрїнський розклався двома лагерами.

І в місті Полтаві страшенна була бійка братів.

Але Пушкарь був розбитий, як був розбитий в Конотопі і князь Трубецький з Московським військом. І Виговський мріяв Україну вільною, самостійною державою!...

А на Москві вже всі перелякалися! Московський цар вже згожувався на деякі вільготи, але Виговський багато де чого хотів...

Він хотів докінчити Богданової справі—він бажав ще дужче спаяти Україну.

Молоду Українську державу!

І хто зна?

Коли б не повернула нас історія на другий шлях Україна б займала може перше місце в Європі!

Але не так історія, як заздрі очі, котрі вилазили на лоб—тільки покажи булаву.

На правому боці Дніпра козаки, згадуючи старого батька—Богдана, дякуючи, обібрали і проголосили гетманом Юрка—Богданового сина.

В війську Виговського серед козаків старшиною прихильною до Москви велася агітація на Корість Хмільниченкові молодому.

Наслідки були такі, що козаки присилювали Виговського віддати клейноди Юрію Хмільницькому, а сам мусів тікати до Польщі. Потім булаву держить половник переяславльській Сомко, сей прихвостень Москви.

І тільки дарма братня крів лилася.

Ніжинський полковник Золотаренко теж дметься за булавою.

На правому боці Дніпра Тетеря ставленник Польщі кличе до себе козаків; доносом заховав Юрка в тюрму Марієнбург—все шукаючи Богданової булави.

На запоріжжі Брюховецький, лакуза батька Богдана всякими правдами та неправдами лізе в кошові—теж на булаву скося поглядає і загуло...

Сім кіп чередою, та за булавою всі дмуться.

А народ, нехай здоров буде, хай живе, як знає...

Таке безладдя загуло!

І народ гинув. Польща та Москва нацковувала людей, брата на брата слали, а сами пили кров останню; брали де тільки можна було брати.—ляхи на правому боці Дніпра, а Москвини на лівому. А старшина служила кому хотіла—аби були за для неї гроши та соболі.

І ось за от ці соболі та за чин боярській,
як Брюховецькій гетьманував, так він і „ударил
челом всѣми городами Малороссійскими“...

А за це висватав собі жинку на Москві.

Продав проклятий.

А поки продав, так сам успів здерти по сім
шкур.

Такий проклятий був сей новий Іуда!

Іуда Український...

Палала Україна. Доходила.

Стогнала бідна.

І от цей стогін почув чигиринський полковник
Петро Дорошенко. Боліло в його серце, бо чуло
воно як сумує—нудьгує народ.

Зібрав Дорошенко Раду під Лисянкою де і по-
рішили:

„Ляхи вже з нас все що можна було забрали.
Московський цар сьомую шкуру спускає.

Що маємо робити, брати?

Чи не запитати нам у султана ще щастя, долі?

Поміркували, погадали та й поїхали до султа-
на посли з Чигирину.

Ну і вишло по договору так, що Україна стала
незалежною від Москви та ляхів, а допомагала тур-
кам під час війни.

Але турки мали добрі очі, котрі бачили, що
на Україні багато є гарних молодих дівчат (а се

дуже потрібний був для турок крам), то і почали по Україні роз'їзджати та ловити та в неволю гоняти людей.

Став народ лаяти гетьмана, став від його відколюватися. Незнав народ чого гетман хоче, чого добуває.

„Він нас турку віддає...“

Почав розтріскуватися народ.

За ним військо.

Нема Дорошенкові на чому стати твердо.

На лівому боці Дніпра вбито Брюховецькою і наставлено Многогрішного.

А з Січі Суховій їде й переманює за собою Дорошенківське військо.

Там диви Москва вже встигла Самойловича посадити на гетьманування, шарпає з півночи Україну.

Польща Ханенка гетманом ставить—отчухрала з заходу до Білої Церкви Україну.

Хоче ще князювати Юрасько божевільний—звернувся і привів татар.

Розірвали Україну.

Розсипалася бідна, як квіток сухій.

Проклятий час.

Страшенна година.

А де ділася старшина?

Вона миски лиже московинам, а Москві це гаразд.

Вона рибку ловить. Наїхало військо і привезло з собою закони московські та укази царські.

Шаблями одрізує козацькі землі та... голови.

І знищується все на Україні.

І знов море сине грає.

І снов палає навкрути.

А тут татаре що ночі, а то просто серед дня
наскочуть, хліб кіньми потовчуть, село запалють.

Плачуть жінки та діти—в неволю повели.

Підборкали Дорошенка тай поклали в домо-
вину.

Живим десь і заховали в північних снігах.

Їден зо всюєї старшини кошовий запоріжський
Іван Сірко тільки не гнався за булавою — бо йому
не було коли: не татарву — так турок лупить, не
турок—так ляхів, а там і росіянам руки укоротить...
І цього москвини схопали і сховали десь там, де
і Дорошенка (чи як кажуть, де Макар ягнят пасе).

Ще Дорошенко писав Москві: „Прійміть під
свою руку обідва боки...“.

А що цар московський відповів? Каже:

„Правобережна Україна повинна прислухатися
до Польщи, бо вона є польська“.

Бачите, як співав милосердний цар, цар хри-
стіянський?

Польський та московський обідва Божи мазу-
ни, взяли і розчахнули Україну на двох... та наї-
далися.

Людей в рабів повертали, а тому рабу, котрій
дригав ногами, надівали кайданчики.

Добре Москва взяла владу в свої лапи, бо почала вже казати кого тра вибирати. Так і зробили. Вибрали Мазепу.

Та помілилася Москва.

Надоїло Мазепі дивитися на те, як Москва витягувала з України, що тільки було найкращого, як керує козаками.

Як цар Петро ганяє по болотам бідних запоріжців, будує міста.

Не добре жилося козакам, а до того ще морове повітря...

Неврожаї...

Та як раз така сила саранчи налетіла, що на полях від хліба ні кришки не залишилося.

А Петро, мов господарь, по хаті похожає, гуляє та з України вже кісточки виймає...

Бо шкуру вже давно добрі люде стягли навіть з м'ясом.

Обурився та й узлився Мазепа.

А саме в той час Петро зі шведом воювати.

Задумав Мазепа визволити Україну.

Призвав Карла шведського на Україну.

Але де-яка старшина, котру мабуть дуже гріли московські соболі, зробили доноса про задумання Мазепине—і плян Мазепи не був виконаний.

Злиденна старшина побігла за шкурним питанням та потягла за собою і полки козацькі на сторону Петра. І під Полтавою в 1709 році була остатня страшенна бійка за волю, за життя козаць-

ке. І тільки їдні запоріжці, сини широкого степу
та буйного вітру, сини волі, їдні вони билися за
щастя України!

І Петрова була перемога!

Великий сивий гетьман мусів тікати з рідного
краю і проклинаємий в церквах їм самим збудован-
них, вмер десь далеко в чужині, в турецьких степах...

А тим часом Петро порядкує на Вкраїні.

Вже завелася так звана „Малоросійська Кол-
легія“, котра верховодила всіма справами України.

Начальником коллегії був москвин.

А наша старшина ходила зігнувши шиї — аби
її були соболі...

Гетьманом був тоді Іван Скоропадський, але
з лиха та з журби він незабаром вмер і гетьманом
тімчасово було настановлено генерального судью
Павла Полуботька. Це остатній великий борець за
волю та щастя України. Великий Гетьман!

Де скільки раз прохав він царя повернути ко-
зацькі права.

А Петро робив своє.

„..... З України

Загнав голих та холодних

У сніг на чужину

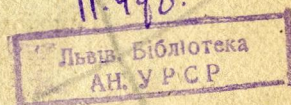
Тай порізав. А зі шкур наших

Собі багряницю пошив жилами

Твердими і заклав столицю

На їх трупах катованих...

11.478.

Цілими полками гноїлися козаки на берегах
Ніви, де дошли від трясці та тифу.

Засипав кістками Нівськи болота.

На чому стоїть Петроград?

На кістках козацьких.

Коли Петро позвав Полуботька, Черниша та
Савича до Петрограду, то гетьман не злякався ні-
чого і висказав йому все що хотів.

..... Ти не будеш мати ніякої користі за те,
що душиш моїх братів, тобі не стільки дано керу-
вати нашим народом, а бути йому батьком, а ти
з'являєшся палачем, катом... Знаю, що ти міні
кайдани за це надінеш, але я кажу за всю батьків-
щину і краще умру, чім міні доведеться бачити
смерть моєї родини. Настане час і ти даси відпо-
відь за все що робиш і за ті жорстокости, котрі
robiш народові, якому повинен був робити все,
аби захистити від напасти та нахабів...“.

Кажуть, що царь розлютувався до того, що
тут же приговорив Полуботька до смерті, але покі
що його вкинули в в'язницю, де

„ в темній темниці

..... Вільного гетьмана

Голодом замучив у кайданах....“

Воцарилася Катерина, а

З нею і лихо.

На Україні війська повно.

А за військом як понасунули

Російськи пани?
Неначе гребля прорветься
Та загуде вода—то так
Добра цариця, собача мати,
Щирою рукою розкідала
Маєтки своїм коханцям
А з маєтком і людей!
Так і стали кріпаками
Вільні козаки.

„Катерино, вража мати,
Що ти наробила
Край веселий— степ широкий
Ти занапастила...“.

А для того щоб спокійніше жили її коханці—
Катерина розігнала запоріжців, а запоріжську Січ
зруйнувала:

Що б і духу не було,
Що б народ не хвилювався.

Але народ незабаром прокінувся.

Збудили його уманський сотник Гонта та
Максим Залізняк і повели...

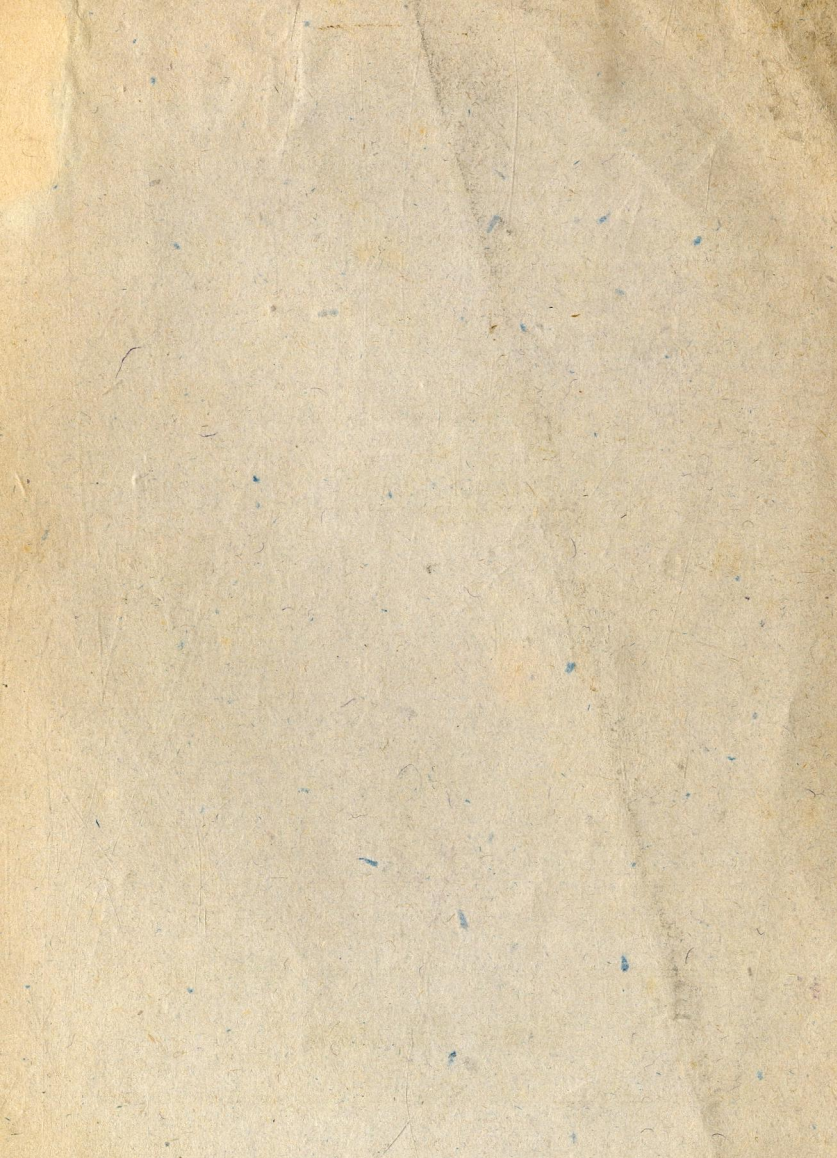
Та не довго...

Катерининські гусари та гармати розігнали тих
людей, котрі вмерали за волю і вмираючи братів
посилали вмерати.

Так розсипалися і гайдамаки, а народ україн-
ський щей досі плаче.

І не перестає—плаче
Гіркими сльозами...

957 (1987)

Р
Л 6738

Того-же автора.

Пам'ятка москалям Українцям 10 коп.
Життя Т. Г. Шевченко 10 „
Що нам треба 20 „
Борці за волю 20 „

В-цтво „Кіш“.

„Іван Сірко“ 55 коп.
„Семен Палій“ 70 „

Ціна 70 коп.

98285

7.46.8.

12

14

ІСТОРИЧНА КНИГОЗБІРНЯ. Ч. 2.

ДОЛІЕ

В. Ващенко.

СЕМЕН ПАЛІЙ,

□ □ □ СЛАВЕТНИЙ □ □ □
КОЗАЦЬКИЙ ПОЛКІВНИК.

В-ТВО КПІВ. „Кіш“.
1918.

Друкарня „Культура і Знання“.